

Sygn. akt I C 2458/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 listopada 2015 r.

Sąd Okręgowy w Płocku Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący: SSO Radosław Jeznach

Protokolant: prot. sąd. Monika Grapatyn

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 17 listopada 2015 r. w P.

sprawy z powództwa Z. R. (1)

przeciwko Powiatowi (...) oraz Skarbowi Państwa – Staroście Powiatowemu w M. reprezentowanemu przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa

o ustalenie

- 1) oddała powództwo;
- 2) zasądza od powoda Z. R. (1) na rzecz Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 7.200 zł (siedem tysięcy dwieście złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego;
- 3) przyznaje na rzecz adw. D. R. wynagrodzenie za pomoc prawną świadczoną powodowi z urzędu w wysokości 7.200 zł (siedem tysięcy dwieście złotych) powiększonej o 23% należnego podatku VAT, którą to kwotę nakazuje wypłacić ze Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Płocku.

Sygn. akt I C 2458/12

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 25 września 2012 r. skierowanym do Sądu Rejonowego w M. (...) powód Z. R. (1) wniósł na podstawie art. 189 kpc o ustalenie, że na podstawie aktu notarialnego nr (...) sporządzonego w dniu 11 grudnia 1908 r. przez notariusza J. B. w P., T. i E. K. z domu T. B., w równych i niepodzielnych częściach kupili od F. i P. małżonków S. całe uregulowane dobra C. lit-D położone w gminie R. powiat (...), o powierzchni 264 mórg i 220 prętów miary staropolskiej (tj. 158,44 ha), ustalenie, że nieruchomości ziemskie C. lit-D, gmina R., powiat (...) (obecnie gmina S., powiat (...)) w dniu 01 września 1939 r. stanowiła mienie małżeństwa T. i E. B. w wysokości równych części, tj. po 1/2 dla każdego z nich, a spadkobiercom po T. B. z przypadającej mu części w wysokości zapisu stosunkowego oraz ustalenie, że w dniu przeprowadzenia parcelacji i przejęcia na rzecz Skarbu Państwa (...) lit-D był w 50% własnością E. B. z domu T. i w 50% własnością spadkobierców T. B.. Powód wskazał, iż składając pozew ma na uwadze konieczność odtworzenia zapisów księgi hipotecznej dóbr C. lit-D zawierających ustalenia dotyczące tytułu własności albowiem księga wieczysta z tamtego okresu jest niekompletna, została bowiem pozbawiona kart w dziale II – zdaniem powoda odtworzenie tych zapisów ma kardynalne znaczenie zwłaszcza dla przyszłych roszczeń reptrywatyzyjnych. Jako strona pozwana wskazany został Starostwa (...).

Postanowieniem z dnia 16 listopada 2012 r. Sąd Rejonowy w M. (...) stwierdził swoją niewłaściwość, przekazując sprawę do rozpoznania Sądowi Okręgowemu w P. (...).

W piśmie z dnia 19 grudnia 2012 r. powód jako stronę pozwaną wskazał Powiat (...).

W odpowiedzi na pozew z dnia 18 stycznia 2013 r. pozwany Powiat (...) wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie od powoda na jego rzecz kosztów procesu według norm przepisanych. Pozwany podniósł, że w załączonych do pozwu dokumentach brak jest dowodu, że powód jest następcą prawnym właścicieli majątku C. lub przysługują mu do tego majątku inne prawa – nie wykazał zatem legitymacji czynnej; z drugiej zaś strony Powiat (...) nie posiada legitymacji biernej w sprawie, albowiem zgodnie z dekretem z dnia 06 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz. U. z 1945 r., nr 3, poz. 13) nieruchomości ziemskie przeszły na własność Skarbu Państwa, który tym samym zachowuje legitymację bierną w sprawie. Stanowisko podtrzymane zostało również w piśmie procesowym z dnia 26 kwietnia 2013 r. – w piśmie tym nadto wskazano, że aktualnie nie jest możliwym zidentyfikowanie działek pochodzących z majątku C..

W piśmie procesowym z dnia 10 kwietnia 2013 r. powód sprecyzował roszczenie wnosząc o ustalenie, że właścicielami gruntów w dniu 01 września 1939 r. wchodzących w skład majątku – dobra C. lit-D położonego w gminie R., o powierzchni 148,2168 ha byli T. i E. z domu T. B. w częściach równych na podstawie aktu notarialnego sporządzonego w dniu 11 grudnia 1908 przed notariuszem J. B. w P.; powód wskazał, iż nie zachowały się żadne dokumenty – w szczególności zapisy ksiąg wieczystych i akty notarialne - wskazujące na to, że właścicielami majątku C. lit-D byli małżonkowie B.. Powód wskazał, że jako następcą prawnym właścicieli majątku ma interes prawny w tym aby ustalić właścicieli dóbr celem usunięcia mogącego pojawić się w przyszłości sporu co do tego, czy T. i E. B. byli właścicielami majątku C.; powód przyznał jednocześnie, że pierwotnie sformułowane roszczenie obejmowało ustalenie pewnych zdarzeń prawnych, które mogły i powinny być przedmiotem innego postępowania, a zatem nie jest dopuszczalne dochodzenie ich w trybie powództwa o ustalenie.

W odpowiedzi na pozew z dnia 12 czerwca 2013 r. reprezentująca Skarb Państwa Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa wniosła o oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie na jej rzecz kosztów procesu według norm przepisanych. Wskazano, że strona powodowa nie udowodniła okoliczności, na które się powołuje, a także istnienia interesu prawnego w uzyskaniu orzeczenia o żądanej treści – powodowi przysługują bowiem celem realizacji założonego zamiaru dalej idące powództwa pozwalające na osiągnięcie w pełni ochrony jego praw; podkreślono, że nawet uwzględnienie powództwa nie przesądzi o zasadności roszczeń restrykcyjnych.

W piśmie procesowym z dnia 08 lipca 2013 r. powód podniósł, iż posiada interes prawny w żądaniu ustalenia, kto był właścicielem dóbr majątku C. lit-D – nie posiada bowiem dowodów, którymi mógłby wylegitymować się w stosownym postępowaniu w przedmiocie roszczenia restrykcyjnego – wszelkie tego rodzaju dowody zostały bowiem zniszczone, dowody zaś pośrednie mogą nie być wystarczające aby doszło do wytoczenia skutecznego i poprawnego powództwa.

W piśmie procesowym z dnia 21 października 2014 r. powód odnosząc się do wniosków dowodowych zgłoszonych przez stronę pozwaną podkreślił między innymi, że nie kwestionuje protokołu przejęcia dóbr ziemskich C. ani podlegania gruntów pod przepisy Dekretu o reformie rolnej.

W piśmie procesowym z dnia 17 listopada 2015 r. powód sprecyzował roszczenie wnosząc o ustalenie, że nieruchomość będąca majątkiem pod nazwą dobra C. lit-D o łącznej powierzchni 148,2168 ha składająca się obecnie ze wskazanych działek gruntu w dniu 01 września 1939 r. była własnością T. i E. małżonków B. w częściach równych ale niepodzielnych, ewentualnie, że tak opisana nieruchomość była własnością w/w osób w dniu 13 września 1944 r. W piśmie wskazano, że Skarb Państwa stwarza potencjalne zagrożenie chronionym interesom powoda albowiem neguje prawo powoda do przedmiotowych nieruchomości; zauważono także w kontekście stanowiska procesowego pozwanego o niedopuszczalności ustalania faktów, które mają być wykorzystane w innym postępowaniu, że nie można antycypować zachowań powoda, to jest przesądzać, iż powód będzie dochodził ewentualnych roszczeń w innym postępowaniu.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny :

W dniu 11 grudnia 1908 r. przed notariuszem J. B. w P. sporządzony został akt notarialny nr 1126, na mocy którego właściciele majątku C. litera D, objętego księgą hipoteczną, F. i P. małżonkowie S. sprzedali na rzecz T. i E. małżonków B. należące do nich dobra ziemskie w równych niepodzielnych częściach (akt notarialny koperta k. 168, tłumaczenie dokumentu k. 206-211).

T. B. i E. B. według zapisu w księdze hipotecznej na dzień 09 września 1938 r. zamieszkiwali we wsi G. należącej do majątku C. lit-D (świadcstwo zamieszkań k. 170).

Zachowana księga hipoteczna dóbr C. lit-D powiatu (...) jest niekompletna – nie zawiera działu II w którym powinno znajdować się oznaczenie właścicieli nieruchomości oraz tytuł własności; w zachowanej części księgi widnieje zapis, zgodnie z którym T. i E. B. w równych niepodzielnych częściach kupili od F. i P. małżonków S. całe uregulowane w księdze dobra na mocy aktu kupna sprzedaży z dnia 28 listopada i 11 grudnia 1908 r. sporządzonego przez notariusza J. B. w P., w księdze w/w notariusza z 1908 r. brak jest aktów notarialnych o numerach (...) i (...) (informacja z Archiwum Państwowego k. 4 i 5).

Dobra ziemskie C. zostały przejęte na podstawie dekretu z 06 września 1944 r. na cele reformy rolnej; dokonując przejęcia dóbr ziemskich o łącznej powierzchni 376 ha ustalono, że właściciele gruntów B. K. i T. B. nie żyją (pismo Wojewódzkiego (...) Ziemskiego w W. k. 12, protokół k. 13); w późniejszym okresie obszar przejętych gruntów określano na 339,23 ha (zaświadczenie k. 15).

T. B. zmarł w dniu 30 lipca 1925 r. w C. (kopia odpisu skróconego aktu zgonu k. 10), E. B. zmarła w dniu 20 lutego 1951 r. w N. (kopia odpisu skróconego aktu zgonu k. 11).

Postanowieniem z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie sygn. akt I Ns (...) Sąd Rejonowy w G. (...) stwierdził, że spadek po E. B. na podstawie ustawy nabyły dzieci R. R. i R. B. po 1/2 części każde z nich (kopia odpisu postanowienia k. 68); postanowieniem z dnia 13 września 2004 r. w sprawie sygn. akt I Ns (...) Sąd Rejonowy w G. (...) uzupełnił postanowienie z dnia 12 maja 2004 r. w ten sposób, że stwierdził, iż wchodzących w skład spadku po E. B. udział w gospodarstwie rolnym na podstawie ustawy nabył wnuk Z. R. (1) w całości (kopia odpisu postanowienia k. 69).

(...) lit. A i lit. D został rozparcelowany – łącznie rozparcelowano grunty o powierzchni 153,40 ha, pozostawiono nierozparcelowane grunty o powierzchni 193 ha, które zalesiono (sprawozdanie w aktach IV SAB/Wa (...)). Przejęcia gruntów w zarząd Państwa dokonano na podstawie protokołu z dnia 16 września 1945 r. – w protokole stwierdzono, że właściciele majątku B. K. i T. B. nie żyją (protokół w aktach IV SAB/Wa (...)). Decyzją Powiatowego Urzędu Ziemskiego w C. z dnia 18 października 1946 r. zatwierdzono klasyfikację i szacunek wydzielonych działek oraz inwentarz majątku (decyzja w aktach IV SAB/Wa (...)).

Decyzją nr (...) z dnia 02 sierpnia 2006 r. Wojewoda (...) umorzył postępowanie z wniosku Z. R. (1) w sprawie wydania decyzji dotyczącej przejęcia majątku C. lit-D w trybie przepisów Dekretu PKWN z dnia 06 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej. Wniosek złożony przez Z. R. dotyczył żądania wydania decyzji w trybie § 5 Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 01 marca 1945 r. w sprawie wykonania Dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej rozstrzygającej czy nieruchomość podpadała pod art. 2 ust. 1 lit. e) Dekretu. W uzasadnieniu decyzji wskazano, że wnioskodawca nie wykazał, kto był właścicielem nieruchomości na dzień 01 września 1939 r. i 13 września 1944 r. (decyzja k. 70-71).

W piśmie z dnia 17 lipca 2007 r. Rzecznik Praw Obywatelskich w odpowiedzi na skargę Z. R. (1) na działania Sądu Rejonowego w M. (...) i Wojewody (...) wskazał środki prawne przysługujące skarżącemu w celu odzyskania majątku C. lit-D; (...) wskazał między innymi na możliwość wytoczenia powództwa przed sądem cywilnym – o ustalenie nieistnienia przesłanek przejęcia na cele reformy rolnej majątku przeciwko Skarbowi Państwa, o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli, czy też o wydanie nieruchomości (pismo k. 72-74).

Z. R. (1) jest emerytem – wysokość pobieranej emerytury wynosi 2 645,56 zł; pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym z żoną, również emerytką.

Powyższy stan faktyczny ustalono na podstawie wskazanych dokumentów znajdujących się w aktach sprawy niniejszej oraz skrótych przesłanych przez Starostwo Powiatowe w M. Wydział Geodezji, Katastru i (...).

Sąd zważył, co następuje :

Powództwo jako bezzasadne podlegało oddaleniu. Pomimo wielokrotnego modyfikowania treści roszczenia bezspornym pozostawało, iż podstawę prawną powództwa stanowi art. 189 kpc, zgodnie którym powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny. Przytoczona norma prawna ma charakter materialnoprawny i określa przesłanki zasadności powództwa, w którym powód domaga się sądowego istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa – powództwo oparte o tę podstawę prawną podlega oddaleniu po pierwsze w wypadku niewykazania przez powoda interesu prawnego do jego wytoczenia, po drugie zaś – w wypadku wykazania istnienia interesu – gdy twierdzenie powoda o istnieniu lub nieistnieniu stosunku prawnego lub prawa okaże się bezzasadne. W doktrynie i orzecznictwie podkreśla się, że interes prawny zachodzi, jeżeli sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego, zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów, czyli definitywnie zakończy spór istniejący lub prewencyjnie zapobiegnie powstaniu takiego sporu w przyszłości; zawsze konieczna jest ocena istnienia interesu prawnego do wytoczenia tego powództwa na tle okoliczności faktycznych konkretnej sprawy – przyjmuje się istnienie interesu prawnego zawsze, gdy istnieje niepewność stanu prawnego lub gdy powód nie ma możliwości wystąpienia na drogę procesu o świadczenie, a strona przeciwna kwestionuje prawo lub stosunek prawny. Orzecznictwo ustaliło zasadę, że nie ma interesu prawnego ten, kto może poszukiwać ochrony prawnej w drodze powództwa o zasądzenie świadczeń pieniężnych lub niepieniężnych (np. art. 222 § 1 lub 2 k.c.); wynika to z założenia, że wydanie wyroku zasądającego możliwe jest tylko gdy ustalona zostanie legitymacja czynna powoda, oraz że wyrok tylko ustalający istnienie stosunku prawnego nie zapewni ostatecznej ochrony prawnej, ponieważ nie jest wykonalny na drodze egzekucji sądowej. Powód musi także udowodnić, że ma interes prawny skierowania powództwa przeciwko konkretnemu pozwanemu, tj. osobie stwarzającej przynajmniej potencjalne zagrożenie prawnie chronionym interesom powoda. Nie można żądać ustalenia faktów, aczkolwiek dopuszcza się ustalenie zdarzeń prawnych, zwanych także „faktami prawotwórczymi” - fakt ma zaś charakter prawotwórczy, jeżeli wiąże się z nim prawo lub stosunek prawny. Jak podkreślił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 02 lipca 2015 r. (V CSK (...), LEX (...)) jeżeli powodowi przysługuje dalej idące powództwo o świadczenie, to w zasadzie nie ma on interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie stosunku prawnego lub prawa.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 Dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 06 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz. U. z 1945 r., nr 3, poz. 13) na cele reformy rolnej przeznaczone zostały nieruchomości ziemskie :

- a) stanowiące własność Skarbu Państwa z jakiegokolwiek tytułu,
- b) będące własnością obywateli Rzeszy Niemieckiej, nie-Polaków i obywateli polskich narodowości niemieckiej,
- c) będące własnością osób skazanych prawomocnie za zdradę stanu, za dezercję lub uchylanie się od służby wojskowej, za pomoc udzieloną okupantom ze szkodą dla Państwa lub miejscowej ludności, względnie za inne przestępstwa, przewidziane w dekreście (...) Komitetu (...) z dnia 31 sierpnia 1944 r. (Dz. U. R. P. Nr 4, poz. 16) oraz w dekreście (...) Komitetu (...) z dnia 30 października 1944 r. o ochronie Państwa (Dz. U. R. P. Nr 10, poz. 50),
- d) skonfiskowane z jakichkolwiek innych prawnych przyczyn,
- e) stanowiące własność albo współwłasność osób fizycznych lub prawnych, jeżeli ich rozmiar łączny przekracza bądź 100 ha powierzchni ogólnej, bądź 50 ha użytków rolnych, a na terenie województw (...), (...) i (...), jeśli ich rozmiar łączny przekracza 100 ha powierzchni ogólnej, niezależnie od wielkości użytków rolnych tej powierzchni; wszystkie nieruchomości ziemskie, wymienione w punktach b, c, d i e przechodzą bezzwłocznie, bez żadnego wynagrodzenia

w całości, na własność Skarbu Państwa, przy czym nieważne są wszystkie prawne lub fizyczne działy nieruchomości ziemskich dokonane po dniu 01 września 1939 r.

W sprawie niniejszej zdaniem Sądu powód nie wykazał interesu prawnego w uzyskaniu orzeczenia o sprecyzowanej w pismach procesowych treści. Powód w istocie uchyła się od wskazania, na czym konkretny interes prawny miałby polegać; z jednej strony sugeruje przyszłe ewentualne roszczenia „reprzywatywacyjne”, z drugiej kwestionuje możliwość antycypowania jego dalszych działań prawnych, sugerując, iż takie działania wcale nie muszą zostać podjęte – wreszcie oświadcza, że nie neguje faktu, że dobra ziemskie majątku C. lit-D podlegały nacjonalizacji na podstawie Dekretu (...). Stanowisko powoda jest niekonsekwentne, aczkolwiek wydaje się, że celem ostatecznym, do jakiego dąży, jest albo uzyskanie określonego władztwa nad znacjonalizowanymi nieruchomościami, albo uzyskanie stosownego ekwiwalentu za te nieruchomości; nie wskazuje jednocześnie norm prawnych, na podstawie których jego roszczenia „reprzywatywacyjne” miałyby zostać oparte – pozwoliłoby to wszak na precyzyjne ustosunkowanie się do kwestii istnienia interesu prawnego, który jako przesłanka powództwa opartego na dyspozycji art. 189 kpc nie może mieć charakteru „potencjalnego” i „ewentualnego”. Powód nie wskazuje norm prawnych, na których miałby oprzeć swoje roszczenia – na chwilę obecną brak jest przepisów rangi ustawowej, które pozwoliłyby na dochodzenie zwrotu znacjonalizowanych majątków, bądź też stosownego odszkodowania; nie wydaje się, aby z przyczyn przede wszystkim faktycznych możliwe było kiedykolwiek odzyskania gruntów w naturze; możliwość uzyskania rekompensaty za skutki reformy rolnej wymagałyby natomiast określonej interwencji ustawodawcy. Powód w sprawie niniejszej nie dochodzi też ustalenia „faktu prawotwórczego” : przykładem dopuszczalności ustalenia „faktu prawotwórczego” jest np. uchwała Sądu Najwyższego z 17 grudnia 1987 r. (III CZP (...), OSNC (...)) – jednakże określona okoliczność faktyczna (pozostawienia majątku nieruchomego na terenach nie wchodzących w skład obecnego obszaru Państwa Polskiego) była tutaj przesłanką uzyskania określonych uprawnień wynikających ze szczególnych przepisów prawnych; co do roszczeń reprzywatywacyjnych w kontekście skutków nacjonalizacji, takich szczególnych przepisów brak.

Powód mógłby formułować roszczenia zarówno windykacyjne, jak i odszkodowawcze na podstawie przepisów kodeksu cywilnego, czy też wreszcie oparte o art. 10 Ustawy o księgach wieczystych i hipotecę – w każdym z takich postępowań konieczną przesłanką byłoby wykazanie określonych uprawnień do nieruchomości, znajdujących źródło w prawie własności do nieruchomości poprzedników prawnych powoda. Na marginesie w tym miejscu – w kontekście ewentualnych roszczeń odszkodowawczych – wypada przypomnieć, że sądy powszechne nie mają kompetencji do uznania bezprawności jako niezgodnych z Konstytucją przepisów Dekretu o reformie rolnej (tak wyrok SN s 26.03.2004, IV CK(...), LEX (...), por. także np. postanowienie SN z 09.09.1970, I CR (...), LEX (...)). Wskazane przez powoda daty sugerują, iż powód może zamierzać kwestionować prawidłowość decyzji nacjonalizacyjnej – przy czym właściwą jest tu wyłącznie droga administracyjnoprawna, w którym to trybie wykazać należy stosowne przesłanki wadliwości decyzji – ocena prawidłowości decyzji uchyła się spod oceny sądu powszechnego (tak wyrok SN z 07.02.1966, II CR (...), LEX (...)). Niezależnie od powyższego wskazać należy, iż w toku niniejszej postępowania bezspornie ustalony został fakt, iż T. i E. małżonkowie B. nabyli w 1908 r. dobra ziemskie majątku C. lit-D : okoliczność ta w żaden sposób nie wymaga potwierdzenia orzeczeniem sądu powszechnego; w sprawie niniejszej nie wykazano natomiast, aby małżonkowie B., bądź też ich spadkobiercy (bo T. B. zmarł w 1925 r.), byli właścicielami nieruchomości odpowiadających ściśle działkom gruntu o numerach ewidencyjnych wskazanych w ostatnim piśmie procesowym przez pełnomocnika powoda.

Mając powyższe na uwadze, należało orzec jak w sentencji wyroku, o kosztach procesu rozstrzygając na podstawie art. 98 kpc zgodnie z zasadą odpowiedzialności za jego wynik. Na rzecz adw. D. R. przyznać należało wynagrodzenie za pomoc prawną świadczoną powodowi z urzędu w wysokości odpowiadającej stawce minimalnej ustalonej w oparciu o wartość przedmiotu sporu (§6 pkt 7 w zw. z § 2 ust. 3 w zw. z § 19 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie [...] [Dz. U. z 2013 r., poz. 461]).